

Utbildningsutskottets betänkande 2018/19:UbU4

En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger regeringens skrivelse till handlingarna och avslår motionsyrkandet.

I skrivelsen redovisar regeringen en nationell strategi med övergripande målsättningar för det svenska deltagandet i och värdskapet för den internationella forskningsanläggningen European Spallation Source (ESS), som nu byggs utanför Lund och beräknas vara i full drift 2025. Den nationella strategin anlägger ett brett perspektiv och omfattar i vissa delar både ESS och MAX IV samt den kunskapsmiljö som etableras runt dessa anläggningar. Utskottet välkomnar regeringens strategi med mål och åtgärder för Sveriges arbete relaterat till ESS.

I betänkandet finns en reservation (M).

Behandlade förslag

Skrivelse 2017/18:262 En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön.

Ett yrkande i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	5
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	6
Utskottets överväganden.....	7
En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön	7
Forskare och forskningsklimatet i Sverige	13
Reservation	16
Forskare och forskningsklimatet i Sverige, punkt 2 (M)	16
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	17
Skrivelsen.....	17
Följdmotionen	17

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön

Riksdagen lägger skrivelse 2017/18:262 till handlingarna.

2. Forskare och forskningsklimatet i Sverige

Riksdagen avslår motion

2017/18:4197 av Erik Bengtzboe m.fl. (M).

Reservation (M)

Stockholm den 8 november 2018

På utbildningsutskottets vägnar

Matilda Ernkrans

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Matilda Ernkrans (S), Roger Haddad (L), Erik Bengtzboe (M), Pia Nilsson (S), Maria Stockhaus (M), Patrick Reslow (SD), Caroline Helmersson Olsson (S), Daniel Riazat (V), Marie-Louise Hänel Sandström (M), Robert Stenkvist (SD), Gunilla Svantorp (S), Jimmy Loord (KD), Tomas Kronståhl (S), Michael Rubbestad (SD), Annika Hirvonen Falk (MP), Juno Blom (L) och Niels Paarup-Petersen (C).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I betänkandet behandlar utskottet skrivelse 2017/18:262 En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön.

En motion har väckts med anledning av skrivelsen. Förslaget i motionen finns i bilaga 1.

Regeringen överlämnade skrivelsen till riksdagen den 17 maj 2018. Riksdagen beslutade den 13 juni 2018 att skjuta upp behandlingen av skrivelsen och den motion som väckts med anledning av skrivelsen till nästa riksmöte (bet. 2017/18:UbU33). Motionstiden för den aktuella skrivelsen löpte därefter ut den 1 oktober 2018. Inga ytterligare motioner har väckts.

Europas forskningsministrar beslutade i maj 2009 att konstruktionen och driften av forskningsinfrastrukturen ESS (European Spallation Source) skulle förläggas till Sverige (Lund). I april 2010 bildades det svenska aktiebolaget European Spallation Source ESS AB för att planera, uppföra och driva en forskningsanläggning för en spallationskälla (prop. 2009/10:1, bet. 2009/10:UbU1, rskr. 2009/10:126). Bolaget ägdes till drygt 73 procent av den svenska staten och till drygt 26 procent av den danska staten. Fram till bildandet av bolaget ingick ESS som en del av Lunds universitet.

År 2012 enades de deltagande länderna om att en mer ändamålsenlig organisationsform för verksamheten skulle vara ett konsortium för europeisk forskningsinfrastruktur, ett s.k. Eric-konsortium enligt rådets förordning (EG) nr 723/2009 av den 25 juni 2009 om gemenskapens rättsliga ram för ett konsortium för europeisk forskningsinfrastruktur (Eric – European research infrastructure consortium). Syftet med förordningen är att det ska bli lättare att inrätta och driva europeiska forskningsinfrastrukturer på icke-ekonomiska grunder. Enligt förordningen ska de organ som vill inrätta ett Eric-konsortium lämna in en ansökan till kommissionen om inrättandet av konsortiet och värdmedlemsstaten måste ingå ett avtal med konsortiet om befrielse från mervärdesskatt och punktskatter.

Riksdagen bemyndigade regeringen att under 2013 besluta om medlemskap i ett Eric-konsortium för europeisk forskningsinfrastruktur för konstruktionen och driften av ESS (prop. 2012/13:99) och godkände hösten 2013 ett avtal mellan Sveriges regering och ett blivande Eric-konsortium för den europeiska spallationskällan (prop. 2012/13:190, bet. 2013/14:UbU7, rskr. 2013/14:54). Avtalet kom dock aldrig att undertecknas.

Europeiska kommissionen beslutade den 19 augusti 2015 att inrätta ett Eric-konsortium (kommissionens genomförandebeslut [EU] 2015/1478). Sedan dess bedrivs ESS-projektet som ett sådant konsortium med säte i Lund. Konsortiets namn är European Spallation Source Eric.

Regeringen undertecknade ett nytt avtal i oktober 2015 mellan Sveriges regering och European Spallation Source Eric med förbehåll för riksdagens godkännande. Riksdagen godkände det undertecknade avtalet i mars 2016 (prop. 2015/16:77, bet. 2015/16:UbU7, rskr. 2015/16:178).

Bakgrund

Sverige står värd för två forskningsinfrastrukturer som kan användas för att med hjälp av neutroner och röntgenljus studera de allra minsta strukturerna i olika typer av material, dels den europeiska neutronkällan European Spallation Source (ESS) i Lund, dels den närliggande nationella anläggningen MAX IV, världens ljusstarkaste synkrotron inom röntgenljusområdet.

En synkrotronljuskälla och en neutronkälla har principiella likheter i uppbyggnad, funktionalitet och användning, samtidigt som de provresultat som kan genereras vid användning av den ena källan i många fall kan kompletteras med värdefull information och fördjupad förståelse vid användning av den andra källan. Forskaren kan därmed skapa en komplett bild av materialets inneboende egenskaper.

ESS är i dag ett av de största och mest högprioriterade forskningsinfrastrukturprojekten i Europa. Ett europeiskt konsortium med för närvarande 13 medlemsländer ansvarar för styrning och finansiering av anläggningen (Sverige, Danmark, Storbritannien, Tyskland, Frankrike, Italien, Schweiz, Spanien, Polen, Norge, Tjeckien, Ungern och Estland). Konsortiet har två observatorländer (Nederländerna och Belgien). De första experimenten förväntas utföras 2023, och ESS beräknas vara i full drift 2025. En datahanteringscentral för de data som experimenten i ESS kommer att generera är placerad i Köpenhamn, och den är en integrerad del i organisationen.

MAX-laboratoriet vid Lunds universitet grundades redan 1987 och är ett nationellt laboratorium som i första hand stöttar det svenska forskarsamhället, men som även har många internationella användare. 2016 invigdes det nuvarande MAX IV-laboratoriet som innebar en stor prestandahöjning. Laboratoriet har världens ljusstarkaste synkrotron inom röntgenljusområdet och har därmed rönt mycket stort internationellt intresse.

Lunds universitet, Lunds kommun och Region Skåne har tillsammans bildat bolaget Science Village Scandinavia AB (SVS) som äger marken mellan ESS och MAX IV. Bolaget ska stödja utvecklingen av infrastrukturen för de båda nya forskningsanläggningarna. SVS ska också verka för att mötesplatser kopplade till SVS utvecklas, att industriella användare knyts dit och att ett science center skapas.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen redovisas en nationell strategi med övergripande målsättningar för det svenska deltagandet i och värskapet för den internationella forskningsanläggningen European Spallation Source (ESS), som nu byggs utanför Lund. ESS kommer att bli den mest kraftfulla anläggningen i världen i sitt slag. Anläggningen kommer att öppna vägen för framtida forskningsgenombrott inom en rad viktiga områden där nya och avancerade material och läkemedel kan bli avgörande för att möta många av de stora samhällsutmaningarna.

Regeringens utgångspunkt är att ESS utgör en unik möjlighet för Sverige som kunskapsnation, som också stärks av den närliggande nationella forskningsanläggningen MAX IV. Regeringen anger att det nu finns ett enastående tillfälle att etablera ett internationellt ledande centrum för material- och livsvetenskaper med ESS och MAX IV som hörnstenar.

Huvudsyftena med strategin är att presentera nationella mål för Sveriges arbete relaterat till ESS och att bidra till att skapa förutsättningar för berörda aktörer att agera samordnat och effektivt. Den nationella strategin anlägger ett brett perspektiv och omfattar i vissa delar både ESS och MAX IV samt den kunskapsmiljö som etableras runt dessa anläggningar. Regeringen vill även stödja de initiativ som redan tagits av olika aktörer. Skrivelsen kommer efter behov att följas av uppdrag till berörda myndigheter för att målen ska uppnås.

Utskottets överväganden

En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger skrivelse 2017/18:262 till handlingarna.

Skrivelsen

En nationell strategi för Sveriges arbete med ESS

För att Sverige som forsknings- och innovationsnation ska kunna dra maximal nytta av investeringar i forskningsinfrastruktur och möjliggöra att svenska forskare aktivt kan medverka till de potentiella vetenskapliga genombrott som ESS och MAX IV kan bidra till när det gäller avancerade och nya material inom många olika områden, såsom läkemedel, kemi, livsmedel, förpackning, energi, elektronik och fordon, anser regeringen att insatser behövs av en mångfald av aktörer, såsom lärosäten, forskningsfinansiärer och forskningsinstitut, som på olika sätt kan bidra till arbetet. För att skapa goda förutsättningar för att aktörerna ska känna ansvar, engagemang och se de möjligheter som anläggningarna erbjuder samt driva utvecklingen framåt krävs en gemensam vision och nationella mål.

Den nationella strategin för ESS tar sin utgångspunkt i det övergripande forskningspolitiska målet att Sverige ska vara ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer och en ledande kunskapsnation. Sverige ska ha högkvalitativ forskning, högre utbildning och innovation, som leder till samhällets utveckling och välfärd, bidrar till näringslivets konkurrenskraft och svarar mot de samhällsutmaningar vi står inför, både i Sverige och globalt.

I skrivelsen presenteras en nationell strategi för arbetet med ESS och den omgivande kunskapsmiljön med ett antal nationella mål samt både kort- och långsiktiga målsättningar som tillsammans ska leda till att de övergripande nationella målen nås. Målen och målsättningarna liksom de anslutande åtgärder regeringen ska verka för redovisas i det följande.

Nationella mål

1. Det ska finnas en hög kunskaps- och kompetensnivå inom de områden som är relevanta för både ESS och MAX IV och svenska forskare ska vara delaktiga i att möjliggöra nya vetenskapliga genombrott.
2. Den nationella samordningen för ESS ska möjliggöra att svenska aktörers insatser förstärker och kompletterar varandra och är väl avvägda mellan olika områden, mekanismer och tidshorisonter.

3. Kunskapsmiljön vid ESS och MAX IV ska vara en internationell mötesplats, som stimulerar samarbeten, forskning och innovation som kommer hela Sverige till del genom en rad samhällssektorer.
4. Svenska företag ska dra nytta av forsknings- och innovationsmiljön runt ESS och MAX IV, som material- och tjänsteleverantörer och som kvalificerade samarbetspartner inom forskningsprojekt.
5. ESS och MAX IV ska bidra till ökat intresse för naturvetenskap och teknik.
6. ESS och MAX IV ska stärka Sverige som ledande kunskapsnation.
7. Erfarenheter som görs av att planera, konstruera och driva ESS ska tas till vara för att stödja största möjliga vetenskapliga produktion samt en kostnadseffektiv användning av samhällets resurser i ESS-projektet.

Målsättningar och vad regeringen ska verka för

1. Kunskapsuppbyggnad och kompetensförsörjning inom områden relevanta för både ESS och MAX IV för att möjliggöra nya vetenskapliga genombrott

- 1.1 Det behövs en ökad kunskapsuppbyggnad och kompetensförsörjning inom neutronspridning

Målsättningar

- Kunskapsuppbyggnad och kompetensförsörjning inom neutronspridning ska stärkas och breddas, för att nå nya användningsområden och användargrupper som i dag inte använder denna teknik.
- Antalet nationella användare av neutronspridning och synkrotronljus ska öka, och de satsningar som genomförs ska riktas mot områden som är relevanta för både ESS och MAX IV.

Regeringen ska verka för att

- forsknings- och innovationsfinansiärerna inventerar behoven och samordnar sina insatser nationellt
- följa upp att forskningsfinansiärerna arbetar tillsammans med lärosätena för att långsiktigt bygga upp och stärka landets samlade kompetens inom relevanta forskningsområden
- Sverige får möjlighet att delta med in-kind-bidrag när ESS har gått in i driftsfasen, t.ex. i form av utrustning eller kompetens
- forsknings- och innovationsfinansiärer ger förutsättningar för lärosäten att kunna inrätta gemensamma forskarskolor för ESS och MAX IV
- Vetenskapsrådet och andra berörda forskningsfinansiärer utlyser särskilda medel inom relevanta forskningsområden av strategiskt värde för svensk kompetensuppbyggnad och konkurrenskraft

- 1.2 Lärosätena bör ta del av möjligheterna med ESS och MAX IV

Målsättning

Svenska lärosäten bör utveckla strategier för att använda både ESS och MAX IV tydligare inom forskning och utbildning inklusive nyttiggörande samt för ökad internationell attraktivitet.

Regeringen ska verka för att

- fler lärosäten stärker sitt engagemang i kunskapsuppbyggnad och kompetensförsörjning relaterad till ESS och MAX IV, t.ex. genom samarbetsavtal med ESS
- fler lärosäten i sina strategier för verksamheten inkluderar hur de kan utnyttja ESS och MAX IV inom utbildning och forskning inklusive nyttiggörande, samt för ökad internationell attraktivitet

2. En nationell samordning möjliggör att svenska aktörers insatser förstärker och kompletterar varandra

Målsättningar

- Kunskapen om ESS och dess möjligheter ska stärkas i hela landet, för ett effektivt nyttjande av anläggningen.
- Ett koordinerat agerande av svenska aktörer på olika nivåer ska stödjas genom en övergripande nationell samordning.
- Det svenska värdskapet för ESS ska utvecklas utifrån ett helhetsperspektiv i det svenska forsknings- och innovationssystemet.

Regeringen ska verka för att

- de svenska insatserna ska komplettera och förstärka varandra för bästa möjliga effekt, genom att underlätta för forsknings- och innovationsfinansiärer, lärosäten och andra berörda aktörer på olika nivåer och inom skilda sektorer att samverka och agera samordnat
- det finns en samordning av nationella insatser genom inrättandet av ett ESS-kansli
- utveckla det svenska värdskapet genom inrättandet av ett strategiskt råd

3. Kunskapsmiljön vid ESS och MAX IV – en internationell mötesplats som stimulerar samarbeten, forskning och innovation som kommer hela Sverige till del

3.1 Kunskapsmiljön kring ESS och MAX IV ska utvecklas

Målsättningar

- Kunskapsmiljön kring ESS och MAX IV ska utvecklas till ett centrum för utbildning, forskning och innovation.
- Science Village Scandinavia ska utvecklas till ett område med nationell och internationell lyskraft, som kan attrahera aktörer från universitet och högskolor, näringsliv och samhälle samt andra länder.

- Samverkan mellan ESS, MAX IV och andra nationella forskningsinfrastrukturer ska stärkas.
- Utveckling av en nationell mötesplats för samverkan och kunskapsutveckling kring ESS och MAX IV ska säkerställas.

Regeringen ska verka för att

- den mötesplats som utvecklas runt anläggningarna blir internationellt ledande och att såväl svenska som internationella aktörer väljer att förlägga verksamhet där
- en myndighet får i uppdrag att utreda och lämna förslag till regeringen om en organisation som kan ges det nationella ansvaret att koordinera utvecklingen av innovationsmiljön och mötesplatsen kring ESS och MAX IV

3.2 ESS – ett samarbete över landsgränser

Målsättningar

- Samarbetet mellan Sverige och Danmark ska stärkas och utvecklas.
- Sverige och Danmark bör ha ett framåtsyftande samarbete för fortsatt och utvecklat europeiskt stöd för nyttjandet av ESS, samt för att främja ESS i och utanför Europa.

Regeringen ska verka för att

- stödja ESS i arbetet med att få fler medlemsländer att ansluta sig
- i internationella sammanhang driva strategier för relevant forskning och utveckling i syfte att säkerställa långsiktig drift och utveckling av ESS, t.ex. genom diskussioner med övriga länder inom EU
- Sverige aktivt stödjer ESS i utveckling av ett initiativ kring samordning av teknisk utveckling, resurser och forskning för neutronkällor i Europa inför EU:s nästa ramprogram
- underlätta mobilitet och rekrytering av kompetent personal till ESS genom att skapa attraktiva villkor för utländsk arbetskraft

4. Svenska företag ska dra nytta av forsknings- och innovationsmiljön kring ESS och MAX IV

Målsättningar

- Svenska företag ska ha goda förutsättningar att bli leverantörer till ESS och medverka i instrumentutveckling.
- Svenska företag ska ha god kunskap om de möjligheter inom forskning och materialutveckling som ESS och MAX IV erbjuder.

Regeringen ska verka för att

- stöd för ökat deltagande av industrin utvecklas
- ESS och MAX IV utvecklar en gemensam ingång för potentiella användare med ett anpassat användarstöd

- aktörsdrivna samverkansprogram såsom de strategiska innovationsprogrammen verkar för att aktörer inom deras innovationsområden använder anläggningarna

5. ESS och MAX IV bidrar till att öka intresset för naturvetenskap och teknik

Målsättning

Intresset för utbildningar inom naturvetenskap och teknik i Sverige ska öka.

Regeringen ska verka för att

- stödja informationsinsatser riktade till skolor för att öka intresset för utbildningar inom naturvetenskap och teknik
- berörda myndigheter inventerar behoven av och fördelar medel för kompetensutveckling av lärare, som med hjälp av ESS och MAX IV kan stimulera intresset för naturvetenskap och teknik i grund- och gymnasieskolan.

6. ESS och MAX IV stärker Sverige som ledande kunskapsnation

Målsättningar

- Sverige marknadsförs internationellt som kunskapsnation och centrum för materialforskning och materialutveckling med hjälp av ESS och MAX IV.
- Sverige bör, i samverkan med Danmark, samt inom ramarna för Röntgen-Ångström-samarbetet, driva utvecklingen av ESS och MAX IV mot en europeisk nod i ett ledande kompetensnätverk för livsvetenskap och hållbara material.

Regeringen ska verka för att

- forsknings- och innovationsfinansiärer och andra berörda aktörer utvecklar planer för internationellt främjande av ESS
- ESS och MAX IV och omgivande forsknings- och innovationsmiljö utvecklas till en nod i ett ledande kompetensnätverk för livsvetenskap och hållbara material

7. Erfarenheter av att planera, konstruera och driva ESS tas till vara

Målsättning

Erfarenheterna av att planera, konstruera och driva ESS ska tas till vara för att säkerställa en kostnadseffektiv användning av samhällets resurser i ESS-projektet och förebygga framtida budgetöverskridanden.

Regeringen ska verka för att

- följa upp att ESS används för största möjliga vetenskapliga produktion och samhällsekonomiska nytta

Uppföljning av strategin

Regeringens avsikt med denna strategi är att skapa en tydlig plattform för Sveriges långsiktiga arbete med ESS och den omgivande kunskapsmiljön. Strategin kommer efter behov att följas av uppdrag till berörda myndigheter för att målen i strategin ska kunna nås.

Den nationella strategin måste ha en flexibilitet för att kunna anpassas till snabba omvärldsförändringar. Den är därför inte tidsatt utan ska uppdateras vid behov. Regeringens avsikt är att genomföra en första sådan justering av den föreslagna nationella strategin när den operativa fasen av projektet ESS har satt igång.

Eftersom ESS är av stort nationellt intresse och investeringarna i ESS är stora avser regeringen att låta ansvariga aktörer göra uppföljningar med regelbundna intervall, för att regeringen och berörda intressenter ska få en bild av hur utvecklingen fortskrider och i tillämpliga fall kunna göra justeringar av insatserna.

I god tid före varje forskningspolitisk proposition, som i regel läggs fram vart fjärde år, avser regeringen att med hjälp av det ESS-kansli som föreslås i denna skrivelse och det strategiska rådet ta fram en övergripande rapport om aktuell status för den nationella ESS-samordningen. Rapporten ska tjäna som underlag för arbetet med propositionen och kan resultera i förslag till justeringar av den nationella strategin.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar regeringens skrivelse med en nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön. I sammanhanget vill utskottet påminna om riksdagens beslut utifrån den forskningspolitiska propositionen Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft, som överlämnades till riksdagen i november 2016. I propositionen beskrivs regeringens syn på forskningspolitikens inriktning i ett tioårigt perspektiv. Syftet är att Sverige ska vara en ledande kunskapsnation och ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer (prop. 2016/17:50, bet. 2016/17:UbU12, rskr. 2016/17:208).

Utskottet har noterat regeringens bedömningar och slutsatser som redovisas i skrivelsen och som ligger till grund för den strategi som har tagits fram. Regeringen lyfter bl.a. fram att Sveriges värdskap för två ledande forskningsinfrastrukturer stärker Sveriges redan starka ställning som en attraktiv kunskapsnation. Svensk forskning inom material- och livsvetenskaperna är av hög kvalitet, och vid svenska lärosäten finns flera starka forskningsmiljöer inom relevanta områden som ytterligare kommer att kunna stärkas av de satsningar på forskningsinfrastrukturer som genomförts. Utskottet delar regeringens uppfattning att det nu finns ett avgörande tillfälle för att etablera ett internationellt ledande centrum för material- och livsvetenskaper och skapa en arena för genombrottsforskning. Utskottet menar därför, i likhet med regeringen, att det är av stor betydelse att dessa två

anläggningar utvecklas på ett sätt som gör att forskare och företag väljer att förlägga sin verksamhet där.

Utskottet har tagit del av strategins mål, målsättningar och redovisning av de åtgärder som regeringen ska verka för, bl.a. med syftet att skapa långsiktiga förutsättningar för berörda aktörer att agera samordnat och effektivt. Utskottet noterar också att regeringen avser att uppdatera strategin vid behov, kontinuerligt följa upp genomförandet och informera om utvecklingen. Sammantaget anser utskottet att den aktuella redovisningen är värdefull och ser fram emot kommande redovisningar.

Utskottet föreslår därmed att riksdagen lägger skrivelse 2017/18:262 till handlingarna.

Forskare och forskningsklimatet i Sverige

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om åtgärder för att attrahera forskare och förbättra forskningsklimatet i Sverige.

Jämför reservationen (M).

Skrivelsen

Regeringen anger att området runt ESS och MAX IV ska utvecklas till ett centrum för forskning, utbildning och innovation, där såväl svenska som internationella aktörer ska verka och vilja etablera verksamhet. Samlokaliseringen av ESS och MAX IV förväntas ha stor och långsiktig betydelse för Sveriges attraktionskraft för forskning, innovation och industriell utveckling och därmed bidra till nya svenska arbetstillfällen och ökad sysselsättning. Det ligger därför i Sveriges intresse att verka för utvecklingen av en internationellt ledande kunskapsmiljö runt anläggningarna utanför Lund. Vidare är det angeläget för Sverige att säkerställa ett effektivt utnyttjande av både ESS och MAX IV, samt stödja synergier och samverkan mellan anläggningarna. Regeringen ska verka för att den mötesplats som utvecklas runt anläggningarna blir internationellt ledande och att såväl svenska som internationella aktörer väljer att förlägga verksamhet där. Förslag ska tas fram på en organisation som kan ges det nationella ansvaret att koordinera utvecklingen av innovationsmiljön och mötesplatsen kring ESS och MAX IV. Regeringen anger vidare att de grundläggande funktioner som behöver utvecklas inom området runt anläggningarna är dels den fysiska miljön i form av laboratorier, service, möteslokaler och transporter, dels den levande mötesplatsen för samverkan och kunskapsutveckling som kommer att skänka området innehåll.

De skandinaviska ländernas framstående forsknings- och innovationsarbete tilldrar sig särskilt intresse internationellt och ger stora möjligheter till utökad samverkan kring ESS och MAX IV, enligt regeringen. Detta bör Sverige dra

nytta av i uppbyggnaden av framstående forsknings- och innovationsmiljöer, för utökad internationell samverkan och för inflöde av forsknings- och innovationsprojekt och forskare. Sverige bör också stödja ett målinriktat arbete vid ESS för att fler länder ska ansluta sig till ESS-konsortiet. Regeringen ska bl.a. verka för att underlätta mobilitet och rekrytering av kompetent personal till ESS genom att skapa attraktiva villkor för utländsk arbetskraft.

Student- och forskardirektivet

Europaparlamentet och Europeiska unionens råd antog den 11 maj 2016 direktiv 2016/801/EU om villkoren för tredjelandsmedborgares inresa och vistelse för forskning, studier och praktik m.m., det s.k. student- och forskardirektivet. Direktivet är ett led i unionens målsättning att utforma en gemensam politik för laglig migration och att bli en ekonomi baserad på kunskap och innovation med ställning som ett världsledande centrum för utbildning. Det övergripande målet är att stödja sociala, kulturella och ekonomiska förbindelser mellan EU och tredjeländer, stimulera överföring av kunskaper och färdigheter samt främja konkurrenskraften och samtidigt säkerställa att dessa grupper av tredjelandsmedborgare behandlas rätt.

Regeringskansliet (Justitiedepartementet) har i en promemoria om genomförande av student- och forskardirektivet (Ds 2018:37) föreslagit ett antal bestämmelser som regeringen har bedömt vara nödvändiga för att genomföra student- och forskardirektivet i svensk rätt. Genom det nya direktivet införs ett särskilt system för rörlighet mellan EU:s medlemsstater för forskare, forskares familjemedlemmar och studerande som går utöver Schengenregelverkets bestämmelser om rätt till inresa och vistelse i övriga medlemsstater i högst 90 dagar med stöd av en annan medlemsstats uppehållstillstånd.

Utredningen om ökad internationalisering av universitet och högskolor (Internationaliseringsutredningen)

Internationaliseringsutredningen lämnade den 31 oktober sitt slutbetänkande Ökad attraktionskraft för kunskapsnationen Sverige (SOU 2018:78). Utredningen redovisade den 31 januari uppdragen om mål, strategi och internationellt perspektiv i utbildningen i sitt delbetänkande En strategisk agenda för internationalisering (SOU 2018:3). I detta slutbetänkande redovisas uppdraget om Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation. Utredningen lägger fram förslag som syftar till att öka kännedomen i omvärlden om Sverige som kunskapsnation och studiedestination. Förslag lämnas även om aspekter som rör hela processen att komma till Sverige för studier och eventuell etablering i arbetslivet, migrationsrättsliga aspekter m.m.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:4197 av Erik Bengtzboe m.fl. (M) framförs att regeringen bör följa upp förutsättningarna att attrahera och behålla forskare vid ESS och vid behov återkomma med förslag på åtgärder för att förbättra forskningsklimatet. Motionärerna önskar att strategin innehöll förslag om hur Sverige bättre ska kunna rekrytera och behålla talanger i landet och hur forskningsklimatet kan förbättras. Det finns i dag problem och hinder som begränsar internationella studenters och forskares möjligheter att studera och forska i Sverige. Det är viktigt att Sverige ses som ett attraktivt land för att experter ska kunna rekryteras och bosätta sig här, framför motionärerna.

Utskottets ställningstagande

När det gäller motionärernas synpunkter om vikten av att utveckla ett gott forskningsklimat och att kunna attrahera och behålla forskare vill utskottet peka på att dessa frågor uppmärksammas på flera sätt i skrivelsen, både i målsättningar och i åtgärder. Regeringen anger bl.a. att det ska tas fram förslag om en ansvarig organisation för att koordinera utvecklingen av innovationsmiljön och mötesplatsen kring ESS och MAX IV. Regeringen anger vidare att den ska verka för att underlätta mobilitet och rekrytering av kompetent personal genom att skapa attraktiva villkor för utländsk arbetskraft. Utskottet kan även konstatera att regeringen anger i skrivelsen att arbetet med strategin regelbundet ska följas upp för att regeringen och berörda intressenter ska se hur utvecklingen fortskrider och, vid behov, kunna justera insatserna. Utskottet kan även uppmärksamma att Regeringskansliet (Justitiedepartementet) har lämnat förslag i en promemoria om genomförandet av student- och forskardirektivet (direktiv 2016/801/EU), som syftar till att främja rörligheten för bl.a. forskare inom EU, samt att Internationaliseringsutredningen nyligen har lämnat sitt slutbetänkande om hur Sveriges attraktivitet som studiedestination och kunskapsnation kan öka.

Utskottet avstyrker därmed motion 2017/18:4197 (M).

Reservation

Forskare och forskningsklimatet i Sverige, punkt 2 (M)

av Erik Bengtzboe (M), Maria Stockhaus (M) och Marie-Louise Hänel Sandström (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2017/18:4197 av Erik Bengtzboe m.fl. (M).

Ställningstagande

Vi välkomnar regeringens skrivelse även om det hade varit önskvärt att regeringen ännu tidigare hade presenterat en nationell strategi på detta område. Vi saknar också många av de mätbara mål som tydligt definieras i den motsvarande danska strategin som presenterades redan i november 2015. Likaså önskar vi att det i den svenska strategin hade funnits förslag på åtgärder för hur Sverige bättre ska kunna rekrytera och behålla talanger i landet och förbättra forskningsklimatet här. Det handlar främst om att undanröja de problem och hinder som begränsar internationella studenters och forskares möjligheter att studera och forska i Sverige. Detta måste åtgärdas om vi ska kunna rekrytera den expertis som krävs nu när Sverige investerat i och etablerat internationellt världsledande forskningsinfrastrukturer som ESS och MAX IV. Även med tanke på det näraliggande Danmark är det viktigt att Sverige lyckas framstå som attraktivt när det gäller att rekrytera expertkompetens och vid val av bostadsort.

Vi anser att regeringen bör följa upp förutsättningarna att attrahera och behålla forskare vid ESS och vid behov återkomma med förslag på åtgärder för att förbättra forskningsklimatet.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2017/18:262 En nationell strategi för ESS och den omgivande kunskapsmiljön.

Följdmotionen

2017/18:4197 av Erik Bengtzboe m.fl. (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör följa upp förutsättningarna att attrahera och behålla forskare vid ESS och vid behov återkomma med förslag på åtgärder för att förbättra forskningsklimatet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.